

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ט

פרשת משפטים

א. באור יש"ר .
פרק כא, פסוקים א'-ד' :

כא (א) ואלה. כל מקום שנאמר ואלה מוסף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני, והכונה שאחרי כלות עשרת הדברים הוסיף ה' להורות למשה המשפטים והדינים שצין איש לרעהו, כמו שמפורש במשנה תורה ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך וכו' והמשפטים אשר תלמדם (דברים ה' כ"ח): אשר תשים לפניכם. שיבינס טעמי הדברים ופירושיהם, וישמם לפניהם כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם: (ב) בי תקנה. במכרוהו כ"ד הכתוב מדבר, כדכתיב אם אין לו וממכר בגיבתו (לקמן כ"ב ב'), אבל מוכר עלמו בעניו, כתוב בפי' בהר סיני וכי ימוך אחיך עמך וממכר לך (ויקרא כ"ה ל"ט): עבד עברי. עברי תואר לעבד לא נסמך אליו, והטעם עבד שהוא עברי: ובשבעת. בשנה השביעית למכירתו: לחפשי. לחירות: חנם. בלי מחיר כסף: (ג) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה, ולשון בגפו כמו בגופו, שלא בא גוף אחר עמו, ומלאנו גופת שאלו (ד"ה א' י"ב) על משקל אחר: בגפו יבא. למדנו שאם לא היה נשוי מתחלה ישראלית, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית: בעל אשה. ישראלית: ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתלא, אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במוזנות אשתו ובניו: (ד) אדניו. כן דרך הלשון בשם אדון להשתמש ברבים במקום היחיד: יתן לו אשה. שפחה כנענית להוליד לו ממנה עבדים: (ו) האלהים. נקרא המשפט והשופטים על שם אלהים, על דרך כי המשפט לאלהים הוא (דברים א' י"ז) ואמרו רבותינו ז"ל בשעה שהדיין יושב ודן באמת, כביכול מניח הקב"ה שמי השמים ומשרה שכינתו בלדו, שנאמר וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט (שופטים ב' י"ח): אל הדלת או אל המזוזה. ההגשה יכולה להיות אל מקום הדלת או אל מקום המזוזה, אבל הרעיה צריכה להיות בדלת, כדכתיב ונתתה באזנו ובדלת (דברים ט"ז י"ז), וטעם אמרו או אל המזוזה, שיגישו אל המקום אשר שם הדלת מחוברת במזוזה, שלא תהיה הדלת מונחת על הארץ, כי אם זקופה אלל המזוזה: ורצע. ענינו יקוב: במרצע. שם הכלי שנוקבים בו: לעלם. מלת עולם בלה"ק על הזמן, כמו כבר היה לעולמים (קהלת א' י'), זמנים, וכן ועבדו לעלם, לזמנו של יובל, שאין זמן מועדי ישראל ארוך ממנו:

אלה

1. איך פרשנו אמין כאן את תוספת האות וא"ו?
2. באיזה צמד מדובר כאן ולמה זה חשוב?
3. מתי מותר ומתי אסור לאדון לתת אישה לצמד?
4. איך מתנהל טקס רציצת האזן?
5. איך פרשנו מסביר את המלה: "צולע" כאן וממה הוא רוצה למנוע טעות?

משפטים

ב. שד"ל.

פרק כא', פסוק לז':

[לז] **כי יגנוב איש שור או שה וגו'**: החמיר הכתוב בעונש הגנוב שור ושה יותר מבשאר גנבים שאינם משלמים אלא שנים, מפני שהבהמות הרועות בשדה נקל הוא לגנובן וקשה הוא שתתגלה הגנבה אחר שיטבחה או ימכרנה; והעונש ראוי שיהיה חמור בערך שהמעשה המגונה קל להעשות, וכמו שכתב רמב"ם (מורה ח"ג פרק מ"א): ודע כי כל אשר יהיה מהעבירה והחטא יותר נמצא ויותר קרוב להיעשות, ראוי שיהיה ענשו יותר קשה, כדי שיימנעו ממנו, והענין שאינו נמצא רק מעט, ענשו יותר קל; ומפני זה היה תשלומי גונב צאן כפל תשלומי שאר המיטלטלים, רוצה לומר תשלומי ארבעה ובתנאי שהוציאם מתחת ידו במכר או ששחטם, מפני שמנהגם הוא על הרוב תמיד להיותם בשדות ואי אפשר לשמרם כמו ששומרים הדברים שבתוך המדינה, ומפני זה מדרך הגונבים אותם שימהרו למכרם עד שלא יודעו עמם או לשחוט אותם בעבור שתשתנה צורתם, ומפני זה היה עונש הענין הנמצא יותר גדול, ותשלומי גנבת הבקר הוסיף בו אחד מפני שגנבתו קלה יותר, כי הצאן ירעו מקובצים ואפשר הרועה לשמרם, ויותר מה שאפשר לגנבם הוא בלילה, אמנם הבקר ירעו מפורזים מאד, וא"א לרועה לשמרם ותרבה בהם הגנבה. — ור' מאיר (בבא קמא ע"ט ע"ב) אומר שור חמשה מפני שביטלו ממלאכתו כלומר שגרם לו נזק לאותו יום או יומיים שלא היה שור אצלו לחרוש חרישו; וכן דעת ר' סעדיה.

שאלות

1. פרשנו חסדיו את ההסיון בדיו' התורה כאן, התוכל לפאר?
2. למה יש להחמיר בלגביה נצטית בקלות?
3. פרשנו יותר כמה ניומוק' למה לניבית בקר חמורה ונצטית יותר, הסכר.
4. מה לדעתך הנימוק המשכנע ביותר?

* * *

ג. תוספת ברכה.

פרק כג' פסוק כה':

מה שיש להעיר עפ"י מה שבארנו בענין השבת אבידת הגוף של חולה ע"י רופאים ורפואות, על דברי הגמרא בב"ק (פ"ה א') בסמיכות לפסוק שלפנינו ורפא ירפא — מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, כי לפי המבואר, אין זה רשות בלבד, כי אם גם חובה ומצות עשה, והשבותו לו — לרבות אבידת גופו.

ויתכן, דלכך נקט הגמרא בלשון "רשות", כלפי הטענה מהרופא שלא יאמר "אם הקב"ה מכה האיך ארפא אני", כמו שהבאנו בתחלת המאמר, — על זה אמרו בגמרא דרשאי ורשאי הוא, ולא חקרנו כאן על זה אם הוא בגדר מצוה או חובה, ובאו בזה רק להפיס דעת הרופא.

ובטור יורה דעה סימן של"ו כתב, דנתנה התורה רשות לרופא לרפאות ומצוה היא — ולפי שבארנו, לא רק מצוה, אך גם חובה ממצות עשה והשבותו לו.

ופעם נשאלתי מרופא אחד, כי אם יש בעיר שני או יותר רופאים אם מותר לזה שמזמין אותו לחולה להשתמט עצמו ללכת באמתלא זו שאפשר להזמין רופא אחר שבעיר, והשבת, כי לדעתי אינו רשאי להשתמט עצמו בטענה זו. וטעמי בזה עפ"י מה שאמרו במס' ע"ז (נ"ה א') דבשעה שמשגרין יסורים על האדם, ובכללם גם מחלות, משביעין אותן שלא תצאנה מן האדם כי אם ביום פלוני וע"י סם פלוני וע"י איש (רופא) פלוני, וגם אמרו בירושלמי נדרים (פרק ד' הלכה ב') לא מכל אדם זוכה החולה להתרפאות, ולפי זה, אפשר שזה הרופא שהוזמן וזה הסם שיכיר הוא לתת לחולה, הם שעל ידם הושבעה המחלה לצאת, והוא הוא שממנו זוכה החולה להתרפאות, לכן גם באופן כזה, גם אם יש הרבה רופאים בעיר אינו רשאי זה שהוזמן להשתמט.

ומדי דברי בענין רופאים מצאתי לנכון דרך אגב להעיר על הנוסח בתפלת שמו"ע "כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה", מה ריבזתה היא כלפי ה' והלא גם ברופאים בשר ודם ימצאון רופאים נאמנים וגם רחמינים, וכשמרימים על נס מעלה בה', הלא צריכה להיות מובדלת ומצוינת רק בו ולא בזולתו. ומה הציון בזה.

אך באמת עפ"י בינה עמוקה יתבאר, כי אמנם אין לייחס תואר זה „רופא נאמן ורחמן“ אך ורק לה' לבדו, ולרופא בשר ודם לא יכון זה. יען כי ברופא בוד' אי אפשר שתהיינה שתי המדות יחד, מפני כי אם הוא צריך לעשות נתוח בגוף החולה, והחולה סובל יסורים בעת הנתוח, אז אם ירחם הרופא על החולה לא יעשה אומנתו באמונה, כי הנתוח בהכרח שיביא יסורים וכאבים, ואם יאבה להקל יסוריו לא יעשה הנתוח כדרוש, ואם יעשה הנתוח באמונה לא יביט אל יסורי החולה, אבל בהקב"ה אפשר כי יתאימו שתי המדות, רופא נאמן ורחמן.

אלא

1. מה הפציה האוסרית-פילוסופית שבכ"כ הרופא יכול ליקע?
2. מה תשובת ההלכה לכך?
3. מה היתה עאלתו fe הרופא את פרשנו ומה ומה היתה תשובתו?
4. מה קושי אפרי מ3א פרשנו בנוסח התפילה fe לפר?
5. איך הוא פותר זאת?

* * *

ד. הכתב והקבלה. (ד) שור איבך וגוי חמור שנאך. הסנאה היא הכמקה והתנגדות כלל כלכל ולא תלל מוץ לנפש פרק כג' פסוק ד':

לפנות רחם כזו, כמו כי טענה לזה, לא טענה את חסיד כלכל, חכל סאיזה מזקת ככל יכלתה, ע"כ יסול לשון טענה גם ע"ד שאין זו רוח מייס, ולמה טענה מוסר, טענה כלל, טענה גזל, ולא ינלא כן צטרם אויב, לומר אויב כלל, אויב גזל, אויב נמנות, למה כי האויב מתיק, והטענה מוחם הדבר הנמנהג לו ומתחסק מנוט, לכן אמר כלן צהטנת חזרה איבך, וצטרקת מנאל אמר טנאך, כי מי טענה איבך ומנקה רעתך אין אמה מייב להחקצ חליו לסרוק מנשאי מנורו, מן צהטקצך חליו יסרנך, חכל אמה מייב לחסוף חליך מנורו הטועה, ולטלמו חליו אחר כך חלי צהטקצ חליו (רעדיל). וטענה טענה כלן הוא טענה יסרללי; כגון צהטלמו לזרו עוצר עננה והטרה זו ולא טור, טאין מננע צזה מלשנאכו (פססים קייג):

אלא

1. מה הן הדררות פרשנו fe: שינאת אויב, ומה ההקדף האצעי ביניהם?
2. "האויב מליק והשנא מואס" התוכף להסביר?
3. איך צ"ל פי זה מתבארים הפסוקים כאן?
4. מה דוקא צריך להיות השנא יסרללי ומה הדואל עפרשנו מביא?

* * *

ה. תורת משה - האלשיך הקדוש. פרק כב' פסוקים יד'-יט':

העליונים למען יהיה סרסור ומליץ טוב לפניו יתברך. כדרך אנשים עבדי המלך אשר ישרתו לשרי המלך היושבים ראשונה במלכות למען יליצו בעדם לפני המלך, וכן לא יעשה לעבדי המלך הקדוש. כי על כן בחר בנו מכל העמים להיות לו לעם נחלה מאז הנחיל עליון גוים אל השרים, ורוממנו מכל לשון ליקרא שמו עלינו, מה שלא עשה כן לכל גוי ושרף ומלאך, ובן בכור קרא אותנו. ואינו כבוד מלך מלכי המלכים ישתעבד בנו בכורו לעבדיו. וזהו אומר בלתי לה' לבדו, כי הוא אלהינו ואין זולתו.

מכשפה לא תחיה. כל שכב עם בהמה מות יומת. זבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו (כב י"ט).

שלשה פסוקים אלו מקושרים. כי מהראשון נמשך השני, כמאמר ספר הזוהר (חיי שרה דף קכה ב), כי בלעם על ידי הזדווג עם האתון היה חל עליו כח טומאת הכישוף, ומזה יבא לזבווח לאלהים זולת ה' לבדו. וזה יהיה מה שסמך אחר כל שוכב עם בהמה, מכשפה כו' ואחריו זובח כו'. ועל פי דרכו הזהירנו בל תהיה עבודת ה' משותפת עם עבודת אחד ממשרתיו

אלא:

1. מה מביא את פרשנו להסביר את פסוקינו כאן?
2. איך מתקשרים הדברים לפי פרשנו?
3. מה מקובל אצל משרתי המלך עפרשנו אינו מקבל ביחסים בינינו לבין הקב"ה?

* * *